

Андрій Михайлович Шульга,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ЗЕМЕЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ

Стаття присвячена особливостям об'єктного складу земельних злочинів. У ній наводиться визначення «земельних злочинів». Пропонується новітнє визначення об'єкта земельних злочинів. Також пропонується поділ об'єкта земельних злочинів на чотири види: загальний, родовий, видовий та безпосередній. У статті робиться висновок про прийнятність існування саме «чотирьох-ступеневої» класифікації об'єкта земельних злочинів.

Ключові слова: земельні злочини, земельні ресурси, об'єкт злочину, види об'єкту злочину.

Земля є одним із найважливіших елементів навколишнього природного середовища – довкілля. Це є незаперечною істиною. Земля розглядається у багатьох аспектах та виконує певні природні функції, а також має визначальне значення для людини та суспільства. Так, земля, з одного боку, виступає як об'єкт природного походження (частина природного комплексу, що сприяє формуванню складних природних утворень, тобто екологічних систем), а з іншого – як самостійний об'єкт права власності та господарювання (характеризується певними корисними властивостями, що використовуються людьми). Земля як природний ресурс виконує функцію основного засобу виробництва,

© А. М. Шульга, 2015

є загальною умовою людської праці, елементом ринкових відносин, що визначає її важливу роль у процесі соціально-економічного розвитку суспільства. У взаємозв'язку з людиною земля виступає в комплексі екологічних, соціальних, економічних, господарських і політичних факторів. Саме цим обумовлено характер землі як соціальної (як місце та умова життя людини), економічної (як об'єкт господарювання та права власності) та правової категорії (як забезпечення законодавством України охорони і раціонального використання земельних ресурсів).

Природне походження та функціонування землі відбувається за об'єктивними законами природи, які не можуть змінюватися лише за бажанням людини. Земля як самостійний природний об'єкт, входить до структури єдиної цілісної екологічної системи, є невід'ємним його елементом, а також основою нормального функціонування довкілля та розвитку й усього людського суспільства в цілому. При цьому варто згадати, що як різновид природних ресурсів земельні ресурси поруч із лісовими та водними є вичерпними, оскільки мають властивість зменшуватись та зникати в процесі їх використання у виробничих та інших цілях.

Україна за своїм виробничим потенціалом – аграрна країна, у якій основним і визначальним багатством, відповідною базою розвитку галузей сільського господарства, головним засобом виробництва та найважливішою складовою частиною ресурсної бази землеробства є земля [1, с. 10]. Як соціальна категорія земля визначає спосіб життя людей, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, членів їх сімей. Для селянського способу життя характерним є поєднання природного, господарського та соціального [2, с. 54–55].

Як економічна категорія саме земля виступає основним засобом виробництва у сільському господарстві та загальним засобом праці. Серед усіх категорій земельного фонду України провідне місце посідають землі сільськогосподарського призначення. Оскільки Україна є аграрною країною, то раціональне використання та належна охорона цієї категорії земель є підґрунтям для розвитку економіки України. Їх використання пов'язане із забезпеченням сільськогосподарськими продуктами харчування населення країни, сировиною для промисловості, кормами для тваринництва. З огляду на це зазначені землі виступають основою економічної безпеки країни. Завдяки родючому ґрунтовому покриву землі сільськогосподарського призначення є основним засобом виробництва в сільському господарстві. Крім цього, п. 1 ст. 23 Земельного кодексу України (далі ЗК України) закріплено принцип пріоритетності земель сільськогосподарського призначення, де зазначається, що землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватись, насамперед, для сільськогосподарського використання, а також має на

меті недопущення виведення із сільськогосподарського обігу цих земель; забезпечення збереження і підвищення їх родючості у поєднанні з найбільш ефективним господарським використанням [3, с. 146].

«Земля» як правова категорія характеризується тим, що вона виступає об'єктом правової охорони, має певний правовий статус та режим використання. Конституцією України закріплено, що земля, як й інші природні багатства, є об'єктом права власності українського народу. Як юридична категорія земельна власність закріплена у правових нормах економічних властивостей щодо володіння, користування та розпорядження землею особами, які юридично визнані власниками відповідних земельних ділянок [4, с. 61].

У зв'язку з особливим значенням землі та її роллю у житті людини вона підлягає відповідній особливій охороні. Одним із видів охорони землі є її правова охорона. Правова охорона земель являє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісгосподарського призначення, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [5, с. 305].

Слід зазначити, що правовій охороні підлягають не тільки землі взагалі, а й окремо ґрунти [6]. Об'єктом правової охорони земель є землі, що перераховані у ст. 19 ЗК України. Частиною правової охорони земель визнають правову охорону ґрунтів. Об'єктом же правової охорони ґрунтів виступають: 1) ґрунтовий покрив – ґрунти у їх природному стані, тобто матерія, що є невід'ємною із земельної ділянки; 2) ґрунтова маса – ґрунти, що відокремлені від материнської основи земельної ділянки [5, с. 323]. Також варто зазначити, що чинним національним земельним законодавством передбачений вичерпний перелік земельних правопорушень (ст. 211 ЗК України). Відповідальність за означені правопорушення може наставати або адміністративна, або кримінальна. Кримінальна відповідальність за такі діяння настає за наявності суспільної небезпечності та ознак складу відповідного злочину. Особливе місце у правовій охороні земельних ресурсів займає забезпечення права земельної власності на земельні ділянки громадян, юридичних осіб та держави, що виділені на місцевості в натурі.

Для з'ясування однієї з визначальних ознак загального складу земельних злочинів треба визначитися з розумінням того, що ми на-

зиваємо «земельними злочинами». Такими злочинами слід вважати суспільно небезпечні, винні (умисні) діяння (дію або бездіяльність), передбачені відповідними статтями VIII Розділу Особливої частини Кримінального кодексу України (далі КК України), які вчинюються відповідним суб'єктом злочину і посягають на суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів [7, с. 212]. За необхідне вбачається пояснення того, що ж розуміють під «земельними ресурсами» як складовою об'єкта кримінально-правової охорони. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону земель» земельними ресурсами вважається сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві [8]. Таким чином, можна зробити висновок про те, що земельні ресурси – це об'єднуюча категорія, що включає: землю взагалі як поверхню суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею; ґрунти як природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості; ґрунтову масу – знятий родючий шар ґрунту. До складу земельних злочинів входять: самовільне зайняття земельної ділянки (ч. 1, 2 ст. 197-1 КК України), забруднення або псування земель (ст. 239 КК України), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (239-1 КК України), незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239-2 КК України) та безгосподарське використання земель (ст. 254 КК України).

Як вже зазначалося, одним із центральних та визначальних елементів складу злочину виступає його об'єкт. Вчення про об'єкт злочину є одним із центральних у науці кримінального права. Проблема визначення об'єкта злочину завжди привертала увагу вчених-криміналістів [9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22]. Для з'ясування сутності питання про класифікацію земельних злочинів зробимо короткий експрес в історію теорії об'єкта злочину.

Теоретичною основою розуміння об'єкта злочину стали міркування Чезаре Беккарія. Він зазначав, що деякі злочинні посягання руйнують безпосередньо суспільство і викликають загибель того, хто є його представником, інші – порушують особисту безпеку громадян, посягаючи на їх «життя, майно та честь», треті виступають діями, що суперечать самому закону, в якому вказується, що громадянину необхідно робити або ж не робити заради суспільного блага [23, с. 228]. Тим самим Ч. Беккарія

матеріалізував об'єкт, визначивши його як охоронювану законом реальну цінність – суспільне благо.

Пізніше з'являється так звана нормативіська теорія об'єкта злочину, сутність якої полягає в розумінні злочину як порушення норм кримінального закону. Поштовхом до її розробки було проведення значного обсягу кодифікаційних робіт у сфері кримінального права. Прибічників зазначеної теорії об'єднувало те, що у них юридична форма злочину практично підмінила сутність самого злочину [24, с. 128].

У подальших дослідженнях викладені полярні позиції щодо об'єкта злочину почали наближатися одна до одної. Так, виходячи з того, що право є захищеним державою інтересом, благом, іноді пропонували вважати об'єктом злочину правове благо. У російському кримінальному праві цю доктрину підтримували М. Д. Сергієвський та В. Д. Спасович, які водночас поділяли і суто нормативістську теорію об'єкта [25, с. 84]. Останнім була розроблена теорія об'єкта злочину, відповідно до якої злочином вважалось протизаконне посягання на право будь-кого, яке вимагало найсуворішого покарання.

Доктрину про перехід від формального розуміння об'єкта злочину як норми права до визначення об'єкта як блага, цінності чи інтересу, яким заподіюється або може бути заподіяно шкоду, започаткував М. С. Таганцев. Відхиливши нормативізм, він стверджував, що інтереси, які охороняються кримінальним законом, можуть мати реальний характер – життя, здоров'я, недоторканність володіння, або ідеальний – честь, гідність, права, благопристойність тощо [26, с. 36–40].

Окремі автори ототожнювали об'єкт злочину з предметом, на який спрямовується або щодо якого скоюється злочин [27, с. 280]. Що є нелогічним, і тому ця позиція не знайшла підтримки у наукових колах.

Розуміння сутності об'єкта кримінально-правової охорони суттєво змінюється на початку ХХ століття. Так, в одному з перших нормативних актів пролетарської влади у сфері кримінального права – «Руководящих началах по уголовному праву РСФСР» (1919 р.) – об'єктом злочину були названі суспільні відносини. Цю ідею підхопили автори перших радянських підручників з кримінального права [28, с. 129], а надалі вона знайшла своїх прихильників серед багатьох представників кримінально-правової доктрини та продовжує й сьогодні домінувати в ній [10; 12; 13; 18]. Щоправда, останнім часом у кримінально-правовій науці з'явилася тенденція перегляду розуміння об'єкта злочину лише як суспільних відносин. При цьому слід зазначити, що деякі дослідники займають, так би мовити, перехідну позицію [29, с. 52], а інші – позицію категоричної відмови від ідеї «об'єкт злочину – суспільні відносини» [30, с. 147–151].

Представники сучасної національної кримінально-правової науки поглиблюють розуміння об'єкта злочину. Так, зокрема, В. О. Навроцький вважає, що шкода при вчиненні злочину завдається безпосередньо благо [31, с. 256]. Пропозиції до уточнення традиційних підходів щодо об'єкта злочину виказуються й іншими вченими-криміналістами. Наприклад, І. В. Самощенко вважає найбільш вдалим розуміння об'єкта злочину через категорію «інтерес» [32, с. 114], а В. М. Трубніков розглядає об'єкт злочину як певну соціальну оболонку навколо конкретних матеріальних утворень [20, с. 81–87].

Більш категорично щодо суспільних відносин як об'єкта злочину виступають С. Б. Гавриш, В. П. Ємельянов, А. Ф. Зелінський, М. І. Ковальов, В. М. Куц, Г. П. Новосьолов, П. С. Матишевський, Є. В. Фесенко та ін. На їх думку, концепція об'єкта злочину, в основі якої знаходяться суспільні відносини, є штучною, надуманою. Натомість, об'єктом злочину пропонується вважати правове благо, оскільки воно завжди піддається злочинному впливу. У зв'язку з цим йому завдається шкода, яка може бути визначена завдяки розумінню блага як певної цінності [21, с. 75–78; 33, с. 60; 34, с. 148–154; 35, с. 70–75]. Іноді таким благом вважають певну сферу життєдіяльності людей [11, с. 7–11], або ж саму людину [16, с. 53–64].

Об'єктом кримінально-правової охорони, а з часу злочинного посягання на нього – об'єктом злочину доцільно вважати ті блага, цінності, які закріплені у ч. 1 ст. 1 чинного КК України. Серед таких цінностей значиться і довкілля. Воно сформувалося без допомоги людини, функціонує незалежно від неї, але людина може впливати на розвиток всього, що оточує її. Таким впливом може бути не тільки корисна та законна діяльність, а й протиправна та небезпечна, в тому числі і злочинна. Особа, яка вчиняє злочин щодо окремих елементів довкілля (атмосферного повітря, водних об'єктів, земель, надр, тваринного та рослинного світу тощо), тим самим завдає шкоди всьому довкіллю в цілому. У даному випадку маються на увазі не якісь абстрактні суспільні відносини або їх складові елементи, а безпечне для життєдіяльності людини довкілля як цінність, благо, необхідна умова існування усього живого на Землі.

Пізнання об'єкта кримінально-правової охорони було б неповним без з'ясування його видів та їх ієрархії. У кримінально-правовій літературі зустрічається як трьохступенева, так і чотирьохступенева класифікація об'єкта. У першому випадку виділяють загальний, родовий і безпосередній об'єкти злочину. В другому – загальний, родовий, видовий та безпосередній. Трьохступенева класифікація більш поширена. Саме її покладено в основу систематизації Особливої частини КК України 2001 року.

На сьогодні, у зв'язку з багатьма змінами, що внесені до чинного КК України, вважаємо за доцільне застосовувати у певних випадках чотирьохступеневу систему об'єкта злочину. Останнім часом така класифікація привертає увагу науковців. Так, за чотирьохступеневою системою, запропонованою В. М. Куцом, загальним об'єктом кримінально-правової охорони пропонується вважати особу, суспільство, необхідні умови їх існування, державу та міжнародний правопорядок у їх сукупності. Кожна із зазначених складових загального об'єкта виступає родовим об'єктом кримінально-правової охорони, який, у свою чергу, складається з видових об'єктів, утворених із кількох безпосередніх [34, с. 148–155]. Така класифікація дозволяє більш чітко та детально систематизувати Особливу частину кримінального законодавства. Спочатку в ній за родовим об'єктом виділяють розділи, далі, за видовим об'єктом – глави, зміст яких «всередині» упорядковується з урахуванням безпосереднього об'єкта. Запропонована класифікація об'єктів та систематизація Особливої частини КК України заслуговує на увагу. Вона більшою мірою, ніж існуюча, дозволила б упорядкувати законодавчий матеріал і зробити кримінальний кодекс більш зрозумілим та зручнішим для застосування. Однак цю класифікацію слід розглядати лише як один із можливих варіантів серед інших. Започаткована дискусія щодо системи об'єктів злочинів потребує подальших теоретичних розвідок у цьому напрямку, як зазначається в літературі [36, с. 81].

Виходячи з прийнятності «чотирьохступеневої» класифікації об'єкта злочину взагалі, можна застосувати її і до земельних злочинів. При цьому необхідно дещо підкорегувати пропозицію В. М. Куца у частині визначення загального об'єкта злочину. Так, загальним об'єктом кримінально-правової охорони визначено наступний комплекс цінностей: права і свободи людини і громадянина, власність, громадський порядок та громадська безпека, довкілля, конституційний устрій України, а також мир і безпека людства. Цей об'єкт не має достатнього прикладного значення. Він покладений в основу лише при визначенні завдань чинного КК України. Хоча при цьому ці об'єкти є визначальними для подальшої градації об'єкта за ступенем конкретності, а вивчення об'єкта злочину потребує самостійного дослідження, хотілося б зупинитися на аналізі загального об'єкта земельних злочинів. Так, у цій роботі пропонується визнавати загальним об'єктом екологічну безпеку. У цьому контексті екологічна безпека – це різнопланова і поліфункціональна інтегрована категорія, яка відтворює реальне біолого-фізичне (стан довкілля), технологічне (стан розвитку техніки і технологій, що виключають або зменшують рівні екологічної небезпеки), економічне (стан економічного забезпечення екологічної безпеки) та соціально-правове

(стан розвитку відносин екологічної безпеки, що передбачає створення соціальної інфраструктури системи екологічної безпеки у широкому розумінні) явище [37, с. 35]. Як можна побачити, стан довкілля є складовою екологічної безпеки. Відповідно, загальним об'єктом земельних злочинів є екологічна безпека, а родовим – навколишнє природне середовище (довкілля), як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів [38, с. 12].

Окремо слід розглядати самовільне зайняття земельної ділянки (ч. 1, 2 ст. 197-1 КК України). Для цього складу загальним об'єктом є власність (як загальна правова категорія), а родовим – відносини власності. Це пояснюється тим, що в контексті даної норми земельна ділянка розглядається як об'єкт права власності, права земельної власності. Тому в системі земельних злочинів самовільне зайняття земельної ділянки займає особливе місце, хоча і належить до цієї групи злочинів.

Обов'язковими елементами довкілля є земля, надра, атмосферне повітря, водні об'єкти, тваринний та рослинний світ, інші природні ресурси, які нерозривно пов'язані між собою і утворюють певні екосистеми. Одним з найголовніших природних ресурсів є земельні ресурси. Від їх якісного та кількісного стану залежить стан усіх інших об'єктів природи. Тому земельні ресурси підлягають особливому правовому захисту та охороні з боку держави (ст. 14 Конституції України).

У свою чергу, видовим об'єктом земельних злочинів, що входять до складу злочинів проти довкілля, передбачених Особливою частиною КК України, треба визнавати суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів. До їх складу входять землі будь-якої категорії та призначення; земельні ділянки, виділені на місцевості в природі; ґрунтовий покрив та ґрунтова маса. Особливий видовий об'єкт характерний для самовільного зайняття земельної ділянки. Для даного складу видовим об'єктом можна визнавати суспільні відносини земельної власності як частини загальних відносин власності.

Виходячи з вищенаведеного, закріплені в Особливій частині КК України земельні злочини залежно від особливостей об'єктивних та суб'єктивних ознак мають свій безпосередній об'єкт, що логічно впливає з видового об'єкта. Так, розглядаючи конкретні склади земельних злочинів, можна визначити основний безпосередній об'єкт. Для самовільного зайняття земельної ділянки (ст. 197-1 КК України) основним безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини у сфері охорони та раціонального використання земельної ділянки як об'єкта земельної власності. Для забруднення або псування земель (ст. 239 КК України) основний безпосередній об'єкт – відносини у сфері охорони,

раціонального використання та відтворення землі як складового елементу довкілля. Для незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром ґрунту) (ст. 239-1 КК України) – суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення ґрунту – ґрунтової маси, як частини земельних ресурсів, що є складовою довкілля. Для незаконного заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239-2 КК України) – суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення ґрунту – ґрунтової маси земель водного фонду, як складової земельних ресурсів, що є частиною навколишнього природного середовища (довкілля). Для безгосподарського використання земель (ст. 254 КК України) – суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земель сільськогосподарського призначення та ґрунтового покриву.

Державній охороні засобами кримінально-правового впливу у разі вчинення конкретних земельних злочинів також підлягають здоров'я і життя людей, суспільні відносини власності, а також відносини у сфері охорони раціонального використання та відтворення інших природних ресурсів, що пов'язані із земельними ресурсами. Ці суспільні відносини, соціальні блага та цінності виступають безпосередніми додатковими об'єктами земельних злочинів.

Наприкінці необхідно зробити такі висновки:

1. «Земельними злочинами» в контексті Особливої частини КК України слід визнавати суспільно небезпечні, винні (умисні) діяння (дію або бездіяльність), передбачені відповідними статтями VIII Розділу Особливої частини, які вчинюються відповідним суб'єктом злочину і посягають на суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів.
2. Розглядаючи об'єктний склад земельних злочинів необхідно виходити з «чотирьохступеневої» класифікації об'єкта злочину, що включає й видовий об'єкт таких злочинів.
3. Як загальний об'єкт земельних злочинів треба визнавати екологічну безпеку; як родовий – навколишнє природне середовище (довкілля); як видовий об'єкт – суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів; як основний безпосередній об'єкт – відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення окремих складових земельних ресурсів; як додатковий безпосередній об'єкт – життя та здоров'я людини, відносини власності, відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення супутніх природних ресурсів та систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економіка сільського господарства : навч. пос. / В. К. Збарський, В. І. Мацибора, А. А. Чалий та ін. ; за ред. В. К. Збарського і В. І. Мацибори. – К. : Каравела, 2009. – 264 с.
2. Шатохін А. М. Соціологія села / А. М. Шатохін. – К. : Науковий світ, 2000. – 271 с.
3. Корнеєв Ю. В. Земельне право : навч. пос. / Ю. В. Корнеєв, М. О. Мацелик. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 240 с.
4. Земельне право України : підручник / М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін. ; за ред. М. В. Шульги. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
5. Земельне право : підручник / М. В. Шульга, Н. О. Багай, В. І. Гордєєв та ін. ; за ред. М. В. Шульги. – Х. : Право, 2013. – 520 с.
6. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
7. Вісник Кримінологічної асоціації України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю заснування кафедри кримінального права та кримінології ХНУВС 12 травня 2012 року «Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції» / МВС України ; ХНУВС ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : Золота миля, 2012. – Том 1. – 333 с.
8. Про охорону земель: закон України від 19.06.2003 № 962 – VI // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – Ст. 1431. – (Бібліотека офіційних видань).
9. Бушуева Т. А. Объект уголовно-правовой охраны природы / Т. А. Бушуева, П. С. Дагель // Сов. гос. и право. – 1977. – № 8. – С. 81–85.
10. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений: Объект и квалификация преступлений [Текст] / В. К. Глистин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. – 128 с.
11. Емельянов В. П. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке / В. П. Емельянов // Право і безпека. – 2002. – № 4. – С. 7–11.
12. Загородников Н. И. Понятие объекта преступления в советском уголовном праве / Н. И. Загородников // Тр. ВЮА. – 1951. – Вып. 13. – 347 с.
13. Коржанский Н. И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н. И. Коржанский. – М. : Академия МВД СССР, 1980. – 243 с.
14. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. – К. : Атіка, 1999. – 464 с.

15. Никифоров Б. С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б. С. Никифоров. – М. : Госюриздат, 1960. – 229 с.
16. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления: Методологические аспекты / Г. П. Новоселов. – М. : НОРМА, 2001. – 160 с.
17. Стручков Н. А. Объект преступного посягательства и система Особенной части УК / Н. А. Стручков // Сов. гос. и право. – 1987. – № 12. – С. 23–27.
18. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. пос. / В. Я. Тацій. – Харків : Укр. юрид. академія, 1994. – 76 с.
19. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления / А. Н. Трайнин. – М., 1957. – 363 с.
20. Трубников В. М. Новый взгляд на объект преступления / В. М. Трубников // Право і безпека. – 2002. – № 1. – С. 81–87.
21. Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину / Є. Фесенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 75–78.
22. Фролов Е. А. Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социалистическую собственность / Е. А. Фролов. – Свердловск, 1971. – 412 с.
23. Беккариа Ц. О преступлениях и наказаниях / Ц. Беккариа. – М., 1939. – 463 с.
24. Курс советского уголовного права. В 6-ти т. Т. 1. / под ред. А. А. Пионтковского и др. – М. : Наука, 1970. – 312 с.
25. Спасович В. Д. Учебник уголовного права. Часть Общая / В. Д. Спасович. – СПб., 1863. – 428 с.
26. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: Лекции. Часть Общая. В 2-х т., Т. 1 / Н. С. Таганцев. – М. : Наука, 1994. – 639 с.
27. Кистяковский А. Ф. Элементарный учебник общего уголовного права: Начало русского уголовного законодательства. Часть общая / А. Ф. Кистяковский. – Киев, 1891. – 850 с.
28. Пионтковский А. А. Уголовное право РСФСР. Часть Общая / А. А. Пионтковский. – М. : ГИЗ, 1925. – 478 с.
29. Тер-Акопов А. А. Защита личности – принцип уголовного закона / А. А. Тер-Акопов // Современные тенденции развития уголовной политики и уголовное законодательство. – М., 1994. – 237 с.
30. Наумов А. В. Российское уголовное право: Общая часть. Курс лекций / А. В. Наумов. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – 560 с.
31. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. – К. : Атіка, 1999. – 464 с.
32. Самощенко И. В. Ответственность за угрозу по уголовному праву Украины (понятие, виды, спорные проблемы) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / И. В. Самощенко. – Харьков, 1999. – 222 с.

33. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С. Б. Гавриш. – Київ, 2002. – 634 с.
34. Зелінський А. Ф. Об'єкт злочину і структура Особливої частини Кримінального кодексу / А. Ф. Зелінський, В. М. Куц // Вісник Університету внутрішніх справ. – Харків, 1997. – Вип. 2. – С. 148–154.
35. Кривуля О. М. Чи можуть бути суспільні відносини об'єктом злочину? / О. М. Кривуля, В. М. Куц // Вісник Університету внутрішніх справ. – Харків, 1997. – Вип. 2. – С. 70–75.
36. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування : монографія / А. М. Шульга. – Х. : НикаНова, 2013. – 256 с.
37. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.-практ. посіб. / В. І. Андрейцев. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
38. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – Друге видання. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2015.

Андрей Михайлович Шульга,

кандидат юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)

ОСОБЕННОСТИ ОБЪЕКТНОГО СОСТАВА ЗЕМЕЛЬНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Статья посвящена особенностям объектного состава земельных преступлений. В ней приводится определение «земельных преступлений». Предлагается новое определение объекта земельных преступлений. Также предлагается деление объекта земельных преступлений на четыре вида: общий, родового, видовой и непосредственный. В статье делается вывод о приемлемости существования именно «четырёхступенчатой» классификации объекта земельных преступлений.

Ключевые слова: земельные преступления, земельные ресурсы, объект преступления, виды объекта преступления.

Andrii M. Shulga,

candidate of law science, assistant professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

PECULIARITIES OF OBJECT CORPUS DELICTI IN THE LAND SPHERE

Problem's setting. The current state of land resources in Ukraine is characterized by extremely negative indicators. To change the situation is

possibly by the way of mobilizing efforts of the entire society and the state. The state has taken steps towards ensuring adequate protection of land resources by guaranteeing compliance with established regulations in this area. One of these steps is to establish criminal liability for crimes in the sphere of land legal relations.

Analysis of recent studies. The issues of legal protection of natural resources, including land resources have been the interest of the following scholars: V.I. Andreitsev, Yu.S. Bohomiakov, M.M. Brynchuk, T.D. Bushuiev, V.P. Vladymyrov, S.B. Havrysh, N.S. Gavrysh, P.S. Dahel, O.V. Dubovyk, O.O. Dudorov, Ye.N. Zhevlakov, O.S. Kolbasov, Z.H. Korcheva, S.M. Kravchenko, U.Ya. Krastynysh, B.M. Leontiev, N.O. Lopashenko, Yu.M. Liapunov, V.K. Matviichuk, V.L. Muntian, P.S. Matyshevskiy, V.O. Navrotskyi, V.V. Petrov, L.F. Povelitsina, B.H. Rozovskyi, N.I. Titov, Yu.S. Shemshuchenko, N.H. Shymbareva, M.V. Shulha and other experts in criminal, environmental law and criminology

Objective of the research. The objective of the research is establishment of the system of the object of land crimes and its defining in the criminal law.

The main part. The problem of defining and establishing the crime object in the theory of criminal law is relevant at the present day. The crime object affects the severity of the crime, determines its place in the system of the Special Part of the Criminal Code, etc. Land crimes also have their object, which is specified for these crimes. The object of land crimes is defined primarily by those functions that are performed by land resources in objective reality: environmental element that interacts with other natural resources and ensures the existence of all live on the Earth; territorial location of production objects, infrastructure, housing, etc; object of land property; object of agricultural and forestry, etc.

An important point in the issue of crime object is to define its system. The point of view about the "three-level" classification of crime object dominates in the modern theory of criminal law. But analysis of existing thoughts about the possibility of using "four-level" classification of the crime object allows to admit such a classification. The most appropriate classification of the object for the land crimes is "four-level".

Conclusions. At the end it is necessary to make the following conclusions: "Land crimes" within the Special Part of the Criminal Code of Ukraine should be recognized socially dangerous, guilty (intentional) acts (action or omission), provided by the relevant articles of the Section VIII of the Special Part that are committed by the relevant crime subject against social relations in the sphere of protection, rational use and reproduction of land resources;

Considering the object of corpus delicti of land crimes we should take into account the "four-level" classification of the crime object that includes the specific object of such crimes.

As a general object of land crimes we should recognize environmental safety; as a generic object – environment; as a specific object – social relations in the sphere of protection, rational use and reproduction of land resources; as the main direct object – relations in the sphere of protection, rational use and reproduction of individual components of land resources; as an additional direct object – human life and health, property relations, relations in the sphere of protection, rational use and restoration of related natural resources and systems.

Key words: *land crimes, land resources, crime's object, types of crime's object.*

